

Список використаних джерел

1. Овчарова Р.В. Технологии практического психолога образования / Р.В.Овчарова. – М.:ТЦ “Сфера”, 2000. – 448 с.
2. Осипова А.А. Общая психокоррекция /А.А.Осипова. – М.: ТЦ “Сфера”, 2000. – 512 с.

The article deals with the leading art-therapeutic methods as a means of the moral development of child's personality are considered in the article. Certain block of moral-ethical problems and tasks calling for the immediate psycho-therapeutic help and urgent answering to the problem are also outlined. Stages and methods of the psycho-correction work are covered too.

Key words: art-therapeutic methods, moral development, personality, child.

Отримано: 11.03.2011

УДК 1+159.923 (092)

М.П. Плахтій, С.А.Михальська

Філософсько–психологічне розуміння основ особистості В.В.Зеньковським

У статті висвітлюється творча спадщина В.В.Зеньковського у контексті становлення та розвитку вітчизняної психології. Філософські пріоритети дослідника пов'язані з ідеалістичним напрямком. Тому мислитель негативно ставився до матеріалізму, стверджуючи, що визнання вічності матерії та сили не дозволяє говорити про виявлення пануючих у природі закономірностей. За переконанням В.В.Зеньковського, особистість завжди глибша від свого емпіричного вираження, в її глибині є основа, динамічний центр, детермінуюча сила, що визначає увесь її розвиток. Саме розуміння особистості як живої єдності емпіричного та позаемпіричного, даного та прихованого, виявленого та потенційного змушує запроваджувати метафізичне поняття особистості.

Ключові слова: В.В.Зеньковський, філософія, логіка, причинність, психологія особистості, психологія дитинства.

В статье освещается творческое наследие В.В.Зеньковского в контексте становления и развития отечественной психологии. Философские приоритеты исследователя связанные с идеалистическим

уклоном. Поєтому мислитель отрицательно относился к материализму, утверждая, что признание вечности материи и силы не позволяет говорить об обнаружении господствующих в природе закономерностей. По убеждению В.В. Зеньковского, личность всегда глубже своего эмпирического выражения, в ее глубине есть основа, динамичный центр, детерминирующая сила, определяющая все ее развитие. Именно понимание личности как живого единства эмпирического и всеэмпирического, данного и скрытого, обнаруженного и потенциального – заставляет вводить метафизическое понятие личности.

Ключевые слова: В.В.Зеньковский, философия, логика, причинность, психология личности, психология детства.

Початок ХІХ ст. характеризується значним інтересом до психології, у середині століття на перетині психології та фізіології формується експериментальна психологія (психофізика, психофізіологія тощо). І лише в 70-80-ті рр. ХІХ ст. психологія складається як самостійна дисципліна, що раніше викладалась в одному курсі разом із логікою.

Популяризації психології наприкінці ХІХ століття на вітчизняних теренах сприяли М.Грот, М.Ланге, Г.Челпанов, В.Зеньковський та інші. У даній статті ми звернемо увагу на творчу спадщину В.Зеньковського, у складі якої психологія займає одне з центральних місць, залишаючись практично недослідженою, як, до речі, й філософська, культурологічна та педагогічна її складові.

Відзначимо найбільш яскраві моменти у поступі вітчизняної психології для того, щоб показати той науковий контекст, в якому відбувалося становлення психологічних поглядів В.Зеньковського і оцінити його внесок у розвиток вітчизняної психології. Так, зокрема, М.Грот у 1880 році отримує ступінь магістра філософії за працю "Психологія відчуттів в її історії й головних основах"; у 1883 році молодий учений захищає докторську дисертацію у Київському університеті (Університет Св. Володимира) "До питання про реформу логіки", що є спробою психологізації логіки. М.Грот – завідувач кафедри філософії Новоросійського університету, пізніше професор Московського університету та засновник журналу "Питання філософії та психології".

Відомий психолог, філософ, логік, М.Ланге, захистивши докторську дисертацію "Психологічні дослідження" (1892), заснував в Одесі одну з перших у Російській імперії психологічну лабораторію.

Г.Челпанов, вихованець історико-філософського факультету (1883-1887) Новоросійського університету, де в той час філософію та логіку викладав М.Грот. Згодом стає професором Київського університету (1892-1907), а незабаром – Московського універ-

ситету. Г.Челпанов – автор наукових праць, підручників з логіки та психології для середніх навчальних закладів.

Саме у час такої популярності психологічних досліджень В.Зеньковський навчається у Київському університеті, відвідуючи психологічні семінари Г.Челпанова.

Найбільше В.Зеньковського вразила книга “Розум і душа” (1900), у якій Г.Челпанов критикує метафізичний матеріалізм. У своїх спогадах В.Зеньковський акцентує увагу на педагогічному таланті Г.Челпанова. Запамятали йому публічні лекції, які проходили завжди у переповненому актовому залі Університету, організація філософського семінару та психологічної лабораторії.

Саме під керівництвом Г.Челпанова розпочинає свою наукову діяльність В.Зеньковський, досліджуючи “Сучасний стан психофізичної проблеми” (1905). Закінчивши університет Св. Володимира, В.Зеньковський був залишений при кафедрі філософії для підготовки до філософського звання. Суспільна робота В.Зеньковського в студентські роки була пов’язана з авторською діяльністю у літературних газетах “Південно-західний тиждень”, “Південно-західний край”. На сторінках релігійно-філософських видань “Народ”, “Християнська думка” вчений засвідчив критичний погляд на марксистський матеріалізм і соціалізм, визначивши свою належність до ліберально-консервативної течії початку ХХ ст. Восени 1905 р. В.Зеньковський взяв участь у створенні Київського релігійно-філософського товариства та був обраний заступником його голови [11, с.11].

А 1912 року після складання магістерського іспиту отримує посаду приват-доцента. Вже через рік, після наукового відрадження, захищає у Московському університеті магістерську дисертацію “Проблема психічної причинності” (1914) [2, с.5]. Після захисту молодий учений повертається до університету Св. Володимира викладати улюблені філософські дисципліни. Ось як згадує лекції із психології Василя Васильовича тодішній студент першого курсу В.Ф.Асмус: “Лекції Зеньковського вводили нас, його слухачів, у те, що відбувалося у сучасній західній, а також і російській психології та філософії... На лекціях із психології у 1914 році, на семінарських заняттях у 1915 році Зеньковський знайомив нас не лише з ідеями Гуссерля, Мейнонга, але й із психоаналізом З.Фрейда, якого він рекомендував вивчати як видатного та оригінального психолога. Здається, на цих лекціях ми вперше почули ім’я Юнга” [6, с.104].

Особлива роль належить В.Зеньковському у створенні й функціонуванні Київських Релігійно-філософського (1908–1918)

і Науково-філософського товариств (1914–1918), виданні журналу “Християнська думка” (1916–1918), а також його участь як міністра ісповідань в уряді гетьмана П.П. Скоропадського (1918).

Інтерес до психології, що виник у В.Зеньковського ще в гімназії, знайшов свою реалізацію у Київському університеті. Уже в першій роботі “Сучасний стан психофізичної проблеми” (1905) окреслився професійний інтерес В.Зеньковського до суб’єктно-особистісної проблематики. Аналізуючи сучасний стан психофізичної проблеми, В.Зеньковський вважає абсолютно неприйнятним вирішення психофізичної проблеми, яке пропонує матеріалізм та позитивізм. Відстоюючи свої позиції в даному питанні, він спирається на тезу про якісну відмінність та незалежність психічного буття від матеріального світу.

На той час однією із головних психофізичних проблем була проблема відношення психічних і соматичних явищ. Вундт та його учні пропонували “теорію психофізичного паралелізму”, а протилежна “теорія взаємодії душі та тіла” підтримувалась Г.Челпановим та його учнем В.Зеньковським.

В полеміці з прихильниками “теорії відображення” В.Зеньковський робить висновок, що вона неприйнятна для розуміння взаємодії фізичного та психічного, оскільки не виявляє змісту психічних процесів. Учений вважає, що неможливо пояснити наявність у нашій свідомості цінностей, етичних норм та інших смислових утворень через відображення фізичних процесів. Також, В.Зеньковський вважає необхідною умовою утримання поняття “суб’єкт” як зв’язної єдності, як носія духовної індивідуальності на противагу “плюралістичній психології”, що уявляє існування психічного у вигляді сукупності процесів “без суб’єкта”.

Подальші дослідження психічного життя В.Зеньковський пропонує у магістерській дисертації “Проблеми психічної причинності” (1914). Пов’язуючи причинність із часом і становленням, учений звертає увагу, що в ідеальній сфері немає місця ні становленню, ні часу. А щоб з’явився наслідок, логічні зв’язки не потребують часу, тому за своєю суттю вони є позачасові. Будучи ірраціональним, час може вбирати в “себе” ідеальні зв’язки, або вбиратись цими зв’язками. Це і є межею нашого пізнання, оскільки феноменологічна подвоєність буття, наявність у бутті ідеальної основи і реального часу ні до чого не зводяться.

Сутність причинності, на думку мислителя, полягає в тому, що усе, що буває, породжує щось нове із себе, тому її зміст потрібно шукати у твореннях; найпершою властивістю причинності є момент творення нею своєї дії.

В.Зеньковський вважає безсумнівним, що ознакою реальності є причинність, а суттєвою ознакою причинності є “породжуваність”, або “реальне створення”: “Якщо поняття сили вводиться для того, щоб стало можливим причинне пояснення, то це означає, що усі причинні зв’язки повинні включати в себе момент “створення” [1, с.64].

Необхідність є незалежною від досвіду за своїм гносеологічним походженням, у досвіді має свою межу у застосуванні до причинності, але не має органічного зв’язку із сутністю причинності. Тому В.Зеньковський розмірковує: якщо немає апріорної необхідності мислити причинний зв’язок необхідного, то питання про походження необхідності слід розглядати виключно у психологічній площині і ні в якому разі не зводити до гносеологічної проблеми.

В.Зеньковський зазначає, що “з логічної точки зору категорія причинності передує категорії субстанційності; причинне відношення за своєю суттю пов’язує не речі, а процеси... поняття причини за своїм головним змістом відноситься до процесів, завершує поняття речі, як взаємопов’язаної єдності процесів, – іншими словами, поняття причинності передує поняттю речі” [1, с. 57].

Філософські пріоритети дослідника пов’язані з ідеалістичним напрямком. Тому мислитель негативно ставився до матеріалізму, стверджуючи, що визнання вічності матерії та сили не дозволяє говорити про виявлення пануючих у природі закономірностей, швидше навпаки, ідеальний логічний первінь може породжувати матеріальне буття. Механічна причинність також не може бути застосована до органічного світу, оскільки в органічному світі наявна психіка. Отже, механічна причинність має сліпий характер прояву, а органічний світ, пов’язаний з доцільністю, містить у собі дію кінцевої причини. А поєднує ці два світи, як зазначає В.Зеньковський, теологічний чинник. Якщо у механічному світі теологічний чинник має трансцендентний характер, то у життєвих процесах доцільність іманентна організмові. В.Зеньковський підсумовує, що психічна причинність є причинністю суб’єктивною і лише в ідеальному своєму змісті вона набуває структурного характеру. Вона не є зовнішнім наслідком буття, а навпаки, не містить в собі нічого іншого, крім іманентного чинника змінення, а істинний смисл поняття причинності знаходить у твореннях і переходах сили.

Розробляючи проблемне поле своїх психологічних досліджень, Василь Зеньковський уводить поняття “центру психічного життя”, його “суб’єкта”, “творчого ядра особистості”. Вихідним пунктом його концепції є твердження, що без припущення реального “я”

неможливо пояснити походження емпіричного “я”, бо усякий розвиток повинен мати суб’єкт цього розвитку. Єдність психічного розвитку виходить, у кінцевому рахунку, із єдності суб’єкта цього розвитку, як свого реального центра. Рішуче розрізняючи емпіричне “я”, як похідне утворення, від реального “я”, В.Зеньковський утверджує “непохідність” цього реального “я” як породжуючого ядра психіки. “Непохідність реального “я” означає непохідність основи психічного життя”, – наголошує він. В.Зеньковський показує, що без визнання засадничого (“основного”) ядра психіки, його стійкої основи – тобто субстанційного розуміння психічного – не буде чого протиставити плинним та скороминущим психічним процесам. Тільки завдяки наявності в душі духовної субстанції, завдяки її дії “із чисельних окремих процесів поступово починають вимальовуватися контури індивідуальності”, складатися емпіричне “я”.

Отже, як підсумовує учений, психічне буття не може виникнути з інших форм буття, воно завжди індивідуальне та постає як прояв Абсолюту.

Його вищевказану роботу рецензував Г.Шпет, теж учень Г.Челпанова. Детально розбираючи працю В.Зеньковського, рецензент вказує на низку недоліків. Зокрема не імponує Г.Шпету “збірний” характер викладу матеріалу, тобто наведення великої кількості “авторитетних” філософів для підтримки власних положень. У зв’язку із цим він пропонує вважати роботу В.Зеньковського не вирішенням проблеми психічної причинності, а лише як “збірник матеріалів із цього питання” [5, с.284].

Також рецензент звертає увагу на відсутність певного філософського методу та “претензії на застосування визначеного та при цьому найважчого у силу його недостатньої розробленості методу феноменологічного” [5, с.286]. Саме недостатньо уважне відношення до змісту самого методу і складає, на думку Г.Шпета, основний недолік усієї роботи В.Зеньковського.

Але поряд з тим Г.Шпет резюмує, що незважаючи на недоліки та розбіжності із його поглядами, праця В.Зеньковського повинна стати поштовхом до нових більш поглиблених робіт у напрямку вирішення проблеми психічної причинності [5, с.313].

Психологічні доробки мислителя стали засадними для визначення практичних шляхів становлення особистості через актуалізацію її індивідуальності. Питання духовного життя людини цікавили В.Зеньковського не лише з точки зору психології, він намагався поєднати психологію із педагогікою, досліджуючи принцип індивідуальності. Під індивідуальністю він розуміє істинну основу та джерело всіх тих незвичайних особливостей, якими вона

проявляється у душі. “У кожній душі, – писав він, – не лише є власні, неповторні особливості, але й весь її розвиток є дещо неповторне, індивідуальне, що пояснюється лише визнанням живої організуючої сили, яка проявляється як в окремих моментах, так і в цілісному розвитку духовного життя” [3, с.815].

Існуючі теорії особистості (асоціативна, актуальна) не бачать в особистості, за переконанням В.В.Зеньковського, основи й джерела психічного розвитку; особистість, у їхньому розумінні, ніякої особливої реальності не має, а є, фактично, лише ім’я. Але особистість завжди глибша від свого емпіричного вираження, в її глибині є основа, динамічний центр, детермінуюча сила, що визначає увесь її розвиток. Саме розуміння особистості як живої єдності емпіричного та позаемпіричного, даного та прихованого, виявленого та потенційного – змушує запроваджувати метафізичне поняття особистості. Відкриття метафізичного боку в особистості, підкреслює В. В. Зеньковський, – дає новий погляд на весь світ, який можна визначити як персоналізм.

Учений критикує існуючий у педагогіці гуманістичний універсалізм, що має за мету виховувати у дітях “людину взагалі”, залишаючи місце лише індивідуальному, а не індивідуальності взагалі.

Методологічною основою педагогічної концепції В.Зеньковського є християнська антропологія. Він глибоко був переконаний, що орієнтація на християнські моральні принципи позитивно вплине на виховання дітей. Саме тому він зазначає: “Потрібно полюбити людину, щоб розгледіти у ній особливу, оригінальну особистість, яка у світлі пануючих ідеалів здається блідою” [3, с.826].

Такими найпершими, природними педагогами, звертає увагу В.Зеньковський, є матері, які силою власної любові стверджують цінність дорогого їй дитяти, у деяких випадках, наперекір усім фактам. Він вбачає ірраціональність у материнських переживаннях, оскільки матері всупереч розсудку, намагаються допомогти дитині розвинути у яскраву індивідуальність. Сутність материнських переживань зводиться до ствердження ідеальної цінності дитини, до відчуття його індивідуальності.

Тому метою педагога, підсумовує учений, є зведення індивідуального до індивідуальності, вміння знайти та відчути реальність творчих сил у дитині. Отже, там, де закінчує своє дослідження проблеми індивідуальності психологія, лише починається для педагога його робота. Поняття індивідуальності, розроблене психологією, носить загальний характер та пояснює загальний

факт психічного життя. Дійсна мета людського розвитку – перетворення реальної особистості в ідеальну гармонійно-розвинуту індивідуальність, а тому це і є метою педагогічного втручання. У такий спосіб філософ-гуманіст показує взаємозумовленість і взаємозв'язок психології і педагогіки.

А вершиною у системі наук про дитину повинна бути, на думку В. Зеньковського, психологія дитинства, що вивчає душевне життя дитини та психологічні особливості дитинства в цілому. Чому ж психологія дитинства не займає чільного місця у системі наук про дитину? В.Зеньковський вважає, що це обумовлено двома факторами: по-перше, недостатнім розвитком загальної антропології, по-друге, повільним розвитком самої психології дитинства, що пов'язано із теоретичними та практичними проблемами дисципліни. Розв'язати вищезазначені проблеми учений намагається у праці “Психологія дитинства” [4, с.5-20]. У цій фундаментальній роботі він торкається таких ґрунтовних питань психології, як соціальний зміст дитячих ігор, емоційні та моральні переживання дитини, намагається вирішити питання психічної спадковості, естетичного життя дитини та її соціальних відчуттів. Значну увагу у зазначеній роботі В.Зеньковський приділяє дослідженню релігійного життя дитини та принципам релігійної психології, а також поняттю особистості у загальній психології та її метафізичному підґрунті. Таким чином, одним із найважливіших психолого-педагогічних надбань концепції В.Зеньковського є розробка проблеми форм духовного життя дитини у залежності від різних вікових періодів.

Звернемо увагу на той факт, що вищезазначена робота не втратила своєї актуальності, її досліджують та використовують російські учені [7, 8, 9, 10], але на жаль українського перекладу та перевидання немає, тому українські психологи, педагоги та філософи змушені використовувати російські перевидання.

Що стосується особливостей психології дитинства, то В.Зеньковський справедливо вказує на одну із головних помилок, адже “ми вважаємо дитячу душу повністю і в усьому схожою із нашою, виходимо із думки, що у дитячій душі мають місце ті ж психічні рухи, що й у нас, – лише нерозвинуті, слабкі” [4, с.24].

Вже на цьому першому етапі дослідження ученого, постає проблема: який зміст дитинства, яка його функція у формуванні людини? Адже слід згадати, що у людей дитинство займає чверть життя порівняно із вищими тваринами. Не задовольняє ученого біологічне розуміння дитинства, що трактує його як ранню стадію у розвитку людини, оскільки ціла низка функцій розвивається у

дитини достатньо швидко. Відповідь він шукає через діяльність, яку здійснює дитина, тобто, гру. “Іграм належить надзвичайно важливе місце у житті дитини, підкреслює автор. Дитинство триває доти, поки ми не будемо повністю готові для того, щоб самотійно вести боротьбу за існування, – і якщо ця підготовка, розвиток усіх фізичних та психічних сил здійснюється за допомогою ігор, то іграм належить не лише дуже важливе, але й центральне місце у житті дитини” [4, с.40].

Особливістю таких ігор, наголошує В.Зеньковський, є їх соціальний зміст. Крім того, у соціально-психічному розвитку дитини існує явище, паралельне фізичній спадковості, а саме, спадковість соціальна, що на думку ученого, має більше значення, ніж перша у розвитку нашого організму. Разом із мовою дитина, непомітно для себе, засвоює форми мислення, систему ідей, вірувань, усе, що зберігається у скарбниці народного духу.

В.Зеньковський приходиться до думки про визначну роль саме національної мови для становлення дитини: “у мові віддзеркалюється історія народу, його характер, тому ніщо не може так добре та безпосередньо ввести у народну душу, як мова, яка немов вбирає у себе музику народної душі... засвоюючи мову, дитина у той же час засвоює соціальну традицію” [4, с.42].

“Вступаючи у життя, ми повинні стати самотійними не лише біологічно, але й соціально-психологічно, – ми повинні піднятися на верхній поверх того будинку, на якому стоїть у своєму розвитку окремий народ, усе людство” [4, с.43]. Ось яку відповідь бачить учений на питання про “довготривалість” дитинства.

Надзвичайно велике значення у формуванні дитини надає учений і духовній складовій дитинства. В.Зеньковський глибоко переконаний, що лише у християнстві, яке утверджує метафізичну цінність особистості та розкриває нескінченний шлях розвитку та вдосконалення, навіть за межами життя, педагогічна задача отримує свій справжній зміст і своє виправдання. “Лише у істинній релігій, – пише він, – християнстві – знаходить своє завершення педагогічна думка: її основна проблема – розкриття індивідуальності – по суті є і релігійна проблема, яка завжди виходить із того, що пов’язує скінчену особистість із безкінечним Богом” [3, с. 852].

Отже, головним принципом педагогіки В.Зеньковський вважає принцип індивідуальності. Саме індивідуальність – найбільш важлива, глибока та дорога для нас таємниця природи – у ній сходяться і всі загадки, і надії, і задуми наші – і те пояснення, що надає нам педагогіка, має і загальнофілософське значення. Сенс виховання він вбачав у “духовному устрої”, у спасінні, що приведе до “духовного життєвого начала”. Філософський та релігійний

плюралізм, недослідженість зв'язку між індивідуальним та універсальним, правда про любов як шлях містичного проникнення у загальну таємницю особистості – ось те, що вносить педагогіка у загальну скарбницю світорозуміння, на думку філософа.

Отже, щодо психологічного надбання В.Зеньковського слід підсумувати, що учений формулює вихідні положення та принципи субстанційного розуміння особистості, розкриває онтологічний підхід до індивідуальності, утверджує ідею самостійності психічної причинності та вводить у психологію поняття “центру психіки” як творчого її ядра та суб’єкта психічного розвитку. Також слід вказати на вагомні результати у розробці психології дитинства, а саме розробка проблеми форм духовного життя дитини, що залежить від різних вікових періодів, соціальну роль гри та надзвичайно важливу роль національної мови у розвитку особистості дитини.

Список використаних джерел

1. Зеньковский В.В. Современное состояние психофизической проблемы / В.В. Зеньковский. – К., 1905. – С.57-58.
2. Зеньковский В.В. Проблема психической причинности / В.В. Зеньковский. – Типогр. Императорского ун-та Св.Владимира, 1914. – С.408.
3. Зеньковский В.В. Принцип индивидуальности в психологии и педагогике / В.В. Зеньковский // Вопросы философии и психологии. – М., 1911. – Год XXII, кн. 110 (V). – С. 815-855.
4. Зеньковский В.В. Психология детства. / В.В. Зеньковский – Лейпциг. – Изд-во “Сотрудник”. – 1924. – 348 с.
5. Шпет Г. Критические заметки к проблеме психической причинности (По поводу книги В.В.Зеньковского. “Проблема психической причинности”, Киев, 1914) / Г.Шпет // Вопросы философии и психологии. – 1915. – Кн.127 – С.283-313.
6. Асмус В.Ф. Философия в Киевском университете в 1914-1920 годах (из воспоминаний студента) / В.Ф.Асмус // Вопросы философии. – 1990. – №8. – С.90-93, 104—105.
7. Зеньковский В.В. Психология детства / В.В. Зеньковский. – Москва: Школа-пресс, 1996. – 336 с.
8. Зеньковский В.В. Психология детства / В.В. Зеньковский. – Екатеринбург: Деловая книга, 1995. – 336 с.
9. Глуценко Екатерина Александровна. Концепция воспитания целостного человека в наследии В.В. Зеньковского: автореферат дис. ... кандидата педагогических наук: 13.00.01 / Екатерина Александровна Глуценко; [Место защиты: Дальневост. гос. гуманитар. ун-т]. – Хабаровск, 2009. – 23 с.

10. Антоневи́ч А. В. Религиозно-философская антропология В.В. Зеньковского и Киприана (Керна): автореферат дис. ... кандидата философских наук: 09.00.13 / А.В.Антоневи́ч [Место защиты: Рос. гос. пед. ун-т им. А.И. Герцена]. – Санкт-Петербург, 2009. – 22 с.
11. Кириченко В.Г. Державницька, громадсько-політична та культурно-освітня діяльність В. Зінківського (1881-1962 рр.). – автореф. дис. ... кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01. – Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова. – Київ, 2006. – 22 с.

The article highlights the creative legacy of V.V. Zen'kovs'ky in the context of the formation and development of the national psychology. Philosophical priorities researcher associated with idealistic direction. Therefore thinker bad feelings about materialism, claiming that recognition eternity of matter and forces allows us identify the dominant patterns in nature, rather the contrary, the ideal logical pervin can generate material existence. For conviction V. Zen'kovs'ky, personality is always deeper than its empirical expression, its depth is the basis, a dynamic center, the determined force that determines the entire development. This understanding of identity as a living unity of empirical and pozaempyrychno given and hidden, and revealed potential – forces to introduce the notion of metaphysical identity.

Key words: V.V. Zen'kovs'ky, philosophy, logic, causality, personality psychology, psychology of childhood.

Отримано: 06.03.2011

УДК 159.9:316.6

Є.В. Позднишев

Медіапсихологія і проблеми формування іміджу у спорті

У статті проаналізовано можливості медіапсихології в плані дослідження впливу ЗМІ на процес формування іміджу у спорті. Визначено основні соціально-психологічні особливості впливу ЗМІ на формування іміджу у спорті, а також намічено деякі шляхи подальшого наукового пошуку в цьому напрямку.

Ключові слова: імідж у спорті, психологія іміджу, медіапсихологія.